

היודנראט בסטניסלבוב

סטניסלבוב עברה לידי השלטונות הגרמנים ב- 26 ביולי 1941. בתקופה זו היו בעיר יותר מ- 40 אלף יהודים, כולל פליטים ממערב פולין, מגורשי קרפטורוס ופליטי הכפרים הסמוכים, שנמלטו מכפריהם לאחר נסיגת הסובייטים, מפחד האוקראינים שפרעו בהם. כניסת הגרמנים לסטניסלבוב לוותה בהתעללויות ביהודים ובהוראה להקים יודנראט.

היודנראט הראשון

הרכבת היודנראט הראשון הוטלה על משה ישראל זייבלד, חבר הנהלת הקהילה מלפני מלחמת העולם השנייה. זייבלד הרכיב את היודנראט מחברי הנהלת הקהילה לשעבר, מינה את עצמו ליו"ר ואת עורך הדין מיכאל לאם לסגנו. בין חברי היודנראט היו גם עורך הדין ד"ר טננבאום, שתפקידו היה לקשר בין הגסטפו לבין היודנראט, וכן אישים נוספים, שלא נימנו על הנהגת הקהילה לפני המלחמה, כגון עורך הדין בלומנפלד, המהנדס קראוס, ד"ר רוזנבאום, המורה יוסף פולגר, ווילהלם צוקרברג ואהרון קייש.

באוגוסט 1941, דרשו הגרמנים מהיודנראט לשלוח את שכבת האינטליגנציה של הקהילה להירשם. יש הטוענים, כי בעקבות ההודעה התפתח דיון סוער ביודנראט. השאלה היתה: האם ללכת או לא. "ד"ר בלומנפלד הציע שילכו רק המבוגרים - את הצעירים נציל ויידעו מה עליהם לעשות". הצעתו נדחתה. כך, בפקודת הגרמנים, קרא היודנראט לכל בעלי המקצועות החופשיים להירשם לפי מקצועותיהם. בתקווה להשיג עבודה מתאימה, נהרו האנשים להרשמה. רשימת השמות שימשה את הגרמנים כחודש לאחר מכן, בתאריכים 8-2 באוגוסט, כבסיס לאקציית בעלי המקצועות החופשיים והאינטליגנציה, שבה נרצחו 500-1,000 בעלי מקצועות חופשיים תושבי העיר. במשך שבועות אחדים הונו הגרמנים את יהודי סטניסלבוב בטענה כי לא היה טבח וכי העצורים חיים במחנה עבודה. הם אף איפשרו למשפחות לשלוח חבילות למחנה, בתיווכו של היודנראט. לאם, סגן יו"ר היודנראט, אף פנה לגרמנים בבקשה להחזיר את המגורשים. עובדת הטבח התגלתה ליהודים רק כעבור זמן. בנוסף לכך, ישנה עדות לגילוי התנגדות של היודנראט הראשון הגורסת, כי בתקופה זו בקשו הגרמנים את רשימת היהודים הנצרכים הנהנים מעזרת הסעד, כאשר ברור היה שהם יישלחו למחנות המוות. אחרי התייעצות החליט היודנראט להגיש רשימה פיקטיבית. במשך הלילה סודרה רשימה חדשה של האנשים שכבר לא בחיים.

במהלך שנת 1941 הטילו הגרמנים על יהודי סטניסלבוב את כל ההגבלות שהוטלו על היהודים במערבה של פולין. בנוסף, נהגו הגרמנים לחטוף, כמעשה יומיומי, יהודים לעבודות כפייה. כדי להימנע מהחטיפות וליצור התייצבות סדירה יותר לעבודה, שתתאים לדרישת

הגרמנים ל-1,000 יהודים ביום, הקים היודנראט לשכת עבודה. בראש הלשכה עמד עו"ד טננבאום, ובהמשך - הורביץ ולאסט. הלשכה הכינה רשימה של יהודים החייבים בעבודה ואשר אין להם מקום עבודה קבוע. בתמורה לעבודתם קיבלו היהודים שכר זעום ומעט אוכל. שכרם ומזונם ניתנו על-ידי המוסד המעסיק או על-ידי היודנראט. לאחר הקמת הגטו באוקטובר-נובמבר 1941, ניהלה לשכת העבודה את רישום העובדים הקבועים בגטו ומחוצה לו וצייד אותם בכרטיסי עבודה.

באוגוסט ובספטמבר גבר לחצם של הגרמנים על יהודי סטניסלבוב ועל היודנראט. על היודנראט הומטרו אינספור דרישות לאספקת חפצי-ערך, זהב וכסף, ציוד, חפצים וכיו"ב. לצורך זה הופעלה ליד היודנראט מחלקת-אספקה ("בשפונגסאמט"). מחלקה זו, שנוהלה בידי פוגל, החרימה את החפצים שדרשו הגרמנים מיהודים עשירים, ואף גבתה מס לצורך זה.

בתקופה זו החלו הגרמנים לדבר על הקמת גטו, תוך שהם מתייעצים עם היודנראט. הקמת הגטו נדחתה הודות לתשלומי שוחד ששילם היודנראט. יום לפני אקציית "הושענא רבה" ציוה ה"שופ"ו" על היודנראט להכין כמה תכניות לגטו המיועד. הקמת הגטו נדחתה עד לאחר אקציית "הושענא רבה" תש"ב, שנערכה ב-12 באוקטובר 1941, ואשר במהלכה נרצחו 10-12 אלף מיהודי סטניסלבוב. באקציה זו הצליח, כנראה, יושב-ראש היודנראט זייבלד לברוח מהעיר. עו"ד טננבאום לא הסכים להשתחרר בשל תפקידו, ונרצח. היחידי מבין חברי היודנראט ששוחרר במהלך הטבח היה עו"ד לאם, יחד עם בני משפחתו.

היודנראט השני

לאחר אקציית "הושענא רבה" מינה ראש הגסטפו בסטניסלבוב את סגנו של זייבלד, עו"ד מיכאל לאם, ליו"ר. לאם מינה לסגנו את מרדכי (מרקוס) גולדשטיין. בנוסף, כלל היודנראט שלאחר אקציית "הושענא רבה" חברים חדשים: המהנדס יוליוס פיירמן, שאול לאם (אחיו של יושב-הראש), אהרן קויש, הרוקח באומר (במקום הד"ר רוזנבאום, שהצליח להיחלץ מהיודנראט), האבר, שמואל גוטליב, הניו זייבלד, וילהלם צוקרברג, הירש (השיו) פוגל, עו"ד זיסקינד, נוניו אקהויז, מאנדלר, לאסט (כנראה, הרמן לאסט), הירש (אנדז'י) הורוביץ, האלפרן (כנראה פרידריך), סאלו פרהליך, אליעזר שפיר, ואולי חיים הורביץ. מאחר ואוכלוסיית היהודים בסטניסלבוב צומצמה לאחר האקציה, החליטו הגרמנים לוותר על בניית גטו ולהעביר את היהודים לתחום הרובע היהודי המסורתי. באוקטובר ובנובמבר הודיעו השלטונות על הקמת הגטו באופן רשמי, אך במשך זמן מה לא היו גבולותיו מוגדרים, והיודנראט השתדל לכלול בתחומו רחובות נוספים. בתאריכים 1-15 בדצמבר נצטוו היהודים

לעבור לגטו, שנסגר באופן רשמי ב- 20 או ב- 22 בדצמבר 1941. בגטו התגוררו 28-30 אלף יהודים.

היתרי יציאה מהגטו ניתנו למועסקים, לשומרים היהודים ולחברי היודנראט. היתרים אלה היו בעלי ערך רב, מאחר ובעזרתם ניתן היה להשיג מזון נוסף למנות הזעומות שניתנו בגטו. בנוסף להיתרים אלה, היו חברי היודנראט מופלים לטובה גם בתוך הגטו עצמו. ביומנה מתייחסת אלישבע בינדר לחשיבותם של היתרי העבודה וכן לנהגם המושחת של חלק מחברי היודנראט בקשר לניהול חיי הגטו:

לפני ימים אחדים הופיעה כרזה, שכל 'גבר' מגיל 12-65 וכל אשה מגיל 18-35, אם אין לה ילדים קטנים, חייבים בעבודת כפייה. אם אוסיף לכך שזה זמן מה מתגלגלת השמועה על הקמת לגר לנערות, עניין העבודה יהיה מובן. איזו עמדה נוקט כאן 'הקהל' [יודנראט] המכובד והנכבדים בין חברי המועצה, המושבעים וכל הכנופיה הזאת?

'הקהל' מורכב מרמאים וצעקנים, שמהרגע הראשון הריחו עסק טוב. הם איכלסו את המקום עם משפחותיהם ומכריהם. היום יושבים בקהל בורגנים, סוחרים, ונציגיהם הזרזים של כל שכבות העם, כולל ילדיהם ונכדיהם. את המשרות בקהילה מאיישים לרוב בנערות ונערים יפי תואר, המתייחסים לעבודתם, כנראה, כלתצוגת אופנה, כי מדי יום הם מופיעים בתסרוקת חדשה ומסנוורת ובשמלה שונה. ומה חושבים הגרמנים הבאים ל'קהל', מביטים על הפנים הסמוקות, על הראשים המקושטים בעשרות תלתלים, על אצבעות מטופחות ומבטים השופעים סיפוק מעצמם ומהעולם שסביבם. בכל מקרה מסיקים מכך, שהגב שלנו גמיש למדי והנשמות - חסרות רגישות. ומי יודע? שמא חושבים, שאם כך הדבר, אז מה כבר תזיק בעיטה נוספת, מה יזיק רצח המוני נוסף, כי אלה שישרדו ימשיכו לחייך ככה גם הלאה. מחלקים לנו מדי פעם אי אלה מצרכים. בדברים אלה בטח מצוי מלאי בלתי מבוטל של 'קמפורה', כי הם נעלמים בצורה מופלאה. 'הקהלניקים' חיים ונהנים. היום, כששכבות מסויימות מתות ברעב וקור, האחרות סמוכות לבלטות מחוממות היטב. זוללות מרציפן. בלי הגזמה! בלי טיפת הגזמה!

ואומרים, שהאסון מאחד. אולי, אך זה לא נוגע ליהודים. הם יודעים, אחדים, לא כולם, להתפטם על גב בני עמם.

והרי חושבים דווקא על אלה שהם .....(?) וישרי הלב סופגים. מגיעים אליהם עם תחינה לעבודה: 'עבודה? לך גברת ז'יהבה, כיוון שאנו יודעים שאת מיטיבה לעבוד, אסדר, אבל תשלמי 250 זלוטי או תתני מכונה'; "אדוני הנכבד, ומה אתה נתת?"; 'אני אקח ממך בעבור החוצפה! (אימפרטיננציה)';

מה חבל, פנייה כזאת של ז'יהבה הבזיקה רק במוחי. היא, מסכנה, מאושרת רק מפרספקטיבה של קבלת העבודה. היא תיארה מקרה, כשבאה אליה לקוחה שלה ובשמחה הודיעה, שהתקבלה לעבודה במתפרה. 'ואת יודעת לתפור?' - 'מאיפה? אני - לתפור?' - וכמה זה עלה לך?' בטח יודעת. (?) אמא שלי מכירה הרי את ההוראות.

היודנראט ניסה לארגן את חיי היהודים בגטו. בנוסף למחלקת העבודה והאספקה, שהוקמו בהתאם לדרישת הגרמנים, הקים היודנראט גם מחלקות אחרות, שעסקו בתחומי חיים שונים של הגטו, ביניהן מחלקות סעד ובריאות. בראש המחלקות עמדו, בדרך-כלל, חברי היודנראט. לאחר אקציית ערב פסח תש"ב, ב-31 במרץ 1942, שבה נרצחו 5,000 יהודים, צומצם הגטו. במסגרת ארגונו המחודש של הגטו, סווגו תושביו על-פי דרגות כשירות לעבודה. מאחר והגדרה כעובד היתה חיונית לחיים, הקים היודנראט מחלקת תעשייה, אשר אירגנה מפעלי-מלאכה בתוך הגטו. לעבודה נתקבלו רק אלה שהיו בעלי כלי-מלאכה, שילמו שוחד או שהיו בעלי קשרים. העובדים קיבלו שכר זעום, שכן השלטונות כמעט ולא שילמו, ותשלומי הלקוחות הפרטיים נלקחו לצרכי היודנראט.

בסוף יוני או יולי 1942 הוחמר המצב בגטו. לשכת העבודה היהודית חוסלה, הוגבל מספר היהודים המועסקים והוגבל הקשר עם הצד ה"ארי". במקביל נקראו חברי היודנראט להתייצב בגסטפו. מתוך ששת החברים שהתייצבו - היו"ר לאם, גולדשטיין, המהנדס פוגל, הנדז'י הורוביץ ואקהויז, נורו חמישה, ורק סגן היו"ר גולדשטיין נותר בחיים. בדרך זו חוסל היודנראט השני.

היודנראט השלישי

לאחר רציחתו של לאם, מינו הגרמנים את סגנו, מרדכי גולדשטיין, ליו"ר היודנראט השלישי. גולדשטיין פחד ממשרה זו, אך לא הצליח לחמוק ממנה. הרכב היודנראט הועמד על 24 חברים, כשהידועים מביניהם הם: פיירמן, האבר, זיסקינד, אהרן קויש, ר, באומר, מאנדלר, שמואל גוטליב והרמן האלפרן.

במחצית השניה של חודש יולי או בראשית אוגוסט נערך בגטו טבח נוסף, באמתלה שיהודי היכה שוטר אוקראיני. על היודנראט הוטל עונש והוא נצטווה לספק תוך שלושה ימים אלף גברים. נראה, שהיודנראט לא מילא צו זה. בתגובה ביצעו הגרמנים טבח בגטו והכריחו את חברי היודנראט להתבונן. גם חלק מחברי היודנראט נרצחו, כולל יושב-הראש גולדשטיין.

היודנראט הרביעי

לאחר הירצחו של גולדשטיין פעל בגטו יודנראט מצומצם. בראשו הועמד שיינפלד, שהיה מנהל הבאודינסט היהודי, ולא היה תושב סטניסלבוב. במקביל לתפקידו כיושב-ראש היודנראט, מילא שיינפלד גם את תפקיד מפקד המשטרה היהודית. תפקידי היודנראט הוגבלו מעתה לעניין שיכון היהודים בגטו, רישום הפטירות והכנת רשימת האוכלוסין לאחר כל אקציה.

בינואר 1943 החל תהליך חיסול הגטו, ובמהלכו נרצח גם שיינפלד. תהליך חיסול הגטו הושלם ב- 22 או ב- 23 בפברואר.

כל השמות המופיעים בשם המשפחה בלבד מופיעים כך במקור, השם הפרטי אינו מופיע ולא הצלחנו לאתרו במקורות אחרים.